

NIEUCZCIWE WARUNKI W UMOWACH KONSUMENCKICH

Komentarz
do Dyrektywy Rady 93/13/EWG

Mariusz Korpalski, Wiktoria Nowak

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

NIEUCZCIWE WARUNKI W UMOWACH KONSUMENCKICH

Komentarz
do Dyrektywy Rady 93/13/EWG

Mariusz Korpalski, Wiktoria Nowak

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 kwietnia 2024 r.

Wydawca
Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący
Kinga Zając

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-545-1

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Wprowadzenie

Dyrektywa 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich została implementowana do polskiego porządku prawnego w roku 2000. Jednak pierwsza dekada obowiązywania tych przepisów nie przyniosła większego zainteresowania nimi w świecie prawniczym, zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie, ani też nie wywarła istotnego wpływu na umowy zawierane z konsumentami. Pierwszym zwiastunem nadchodzącej zmiany był wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie, Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z 14.12.2010 r. w sprawie klauzul indeksacyjnych używanych przez Bank Millennium SA w umowach kredytowych (XVII AmC 426/09, numery wpisów do Rejestru Klauzul Niedozwolonych prowadzonego przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów). Od tego czasu dyrektywa stała się obiektem zainteresowania środowisk konsumenckich w kontekście dopuszczalności mechanizmów walutowych (denominacji i indeksacji) w umowach kredytowych. Pierwszy pozew indywidualny w „sprawie frankowej” został złożony w roku 2012. Po tąpnięciu notowań PLN do CHF w „czarny czwartek” 15.01.2015 r. tysiące osób zdały sobie sprawę ze skali ryzyka walutowego zawartego w tych umowach. W taki sposób dyrektywa dotycząca całego obrotu konsumenckiego stała się narzędziem wykorzystywanym głównie przez jedną grupę konsumentów: kredytobiorców w kredytach denominowanych lub indeksowanych do CHF i innych walut (EUR, JPY i USD).

Dyrektywa przez dłuższy czas doświadczała losu wielu regulacji wspólnotowych i unijnych wprowadzanych do krajowego porządku

prawnego. Implementacja regulacji formalnie nastąpiła, ale ich recepcja w praktyce stosowania prawa (zarówno w przygotowywaniu umów, jak i w ich stosowaniu, a także w rozstrzyganiu sporów) następowała z dużym opóźnieniem. Dość wskazać, że pierwsze pytanie prejudycjalne do TSUE zostało zadane przez polski sąd w 2017 r. (wniosek złożony przez Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śl., C-176/17, Profi Credit Polska SA przeciwko Mariuszowi Wawrzoskowi, EU:C:2018:711), a przez Sąd Najwyższy dopiero w 2023 r. (postanowienie z 6.10.2023 r., III CZP 126/22, LEX nr 3611657). Powyższe zjawisko zdiagnozowane przez prof. Ewę Łętowską jako „wyspy prawa wspólnotowego” w krajowym porządku prawnym nasuwało smutną refleksję, że prawo w książkach to inne prawo niż prawo w działaniu. Sytuacja zmieniła się istotnie wraz z wydaniem przez Trybunał wyroku w sprawie polskich kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt indeksowany do CHF w Raiffeisen Bank Polska SA (wyrok TS z 3.10.2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, EU:C:2019:819). Problematyka stosowania dyrektywy trafiła na czołówki serwisów informacyjnych i pierwsze strony gazet, a nawet do telewizji śniadaniowej. Była to niewiarygodna kariera dyrektywy, która z kopcieszka zmieniła się w królową balu.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej miał okazję wydać grubo ponad 100 orzeczeń dotyczących wykładni przepisów dyrektywy. Kilkaście wyroków i postanowień zapadło w sprawach polskich. Kilkadziesiąt orzeczeń zapadło w sprawach kredytów z elementem walutowym (walutowych, denominowanych lub indeksowanych do waluty obcej). Powstał więc gąszcz interpretacji i wątków, budowanych i nakładających się na siebie przy użyciu instrumentarium często znacząco odbiegającego od praktyki krajowego stosowania prawa. Nie istnieje ani jednolity katalog tych orzeczeń, ani wyszukiwarka poszczególnych wątków i zagadnień. Osoba chcąca zapoznać się z dorobkiem unijnym dotyczącym dyrektywy jest skazana na przechodzenie od orzeczenia do orzeczenia przez system wzajemnych odwołań, który jest tyleż precyzyjny, co niewystarczający dla szybkiego dotarcia do odpowiedniego zagadnienia i uzyskania szerszego obrazu regulacji.

Sytuacja dojrzała więc do uporządkowania dorobku unijnego przez odniesienie do poszczególnych artykułów dyrektywy, których dotyczą kolejne wyroki i postanowienia TSUE. Dyrektywa jest aktem niezwykle lakonicznym, z definicji zakładającym wypełnienie jej treścią w praktyce orzeczniczej Trybunału. Trzeba bowiem pamiętać, że orzecznictwo TSUE ma walor precedensowy i wiąże zarówno Trybunał, jak i sądy krajowe w procesie wykładni prawa Unii, w tym – dyrektywy.

Poszczególne przepisy dyrektywy stały się kanwą dla wielu użytecznych w praktyce uściśleń i rozgraniczeń pojęć służących dookreśleniu zakresu ochrony konsumenta przed zastosowaniem nieuczciwych warunków umownych. Warto w tym miejscu wskazać na następujące przykłady unaoczniające znaczenie dorobku unijnego wypracowanego na gruncie dyrektywy:

- rozgraniczenie na gruncie art. 1 ust. 1 pomiędzy odpowiedzialnością pozaumowną, np. odszkodowawczą, a odpowiedzialnością zmierzającą do odwrócenia wszelkich skutków zastosowania nieuczciwego warunku umownego (pierwsza nie jest objęta dyrektywą, a druga – obejmująca zwrot bezpodstawnego wzbogacenia – tak);
- rozgraniczenie pomiędzy warunkiem odpowiadającym przepisowi prawa krajowego w zakresie praw i obowiązków stron umowy w rozumieniu art. 1 ust. 2 a warunkiem odpowiadającym wprawdzie prawu krajowemu, ale dotyczącym sankcji zastosowania nieuczciwego warunku, wynikającej z art. 6 ust. 1 (pierwszy warunek wyłączony jest z zakresu działania dyrektywy, a drugi warunek – nie);
- uściślenie, że osoba prywatnie udzielająca zabezpieczenia zobowiązań gospodarczych nie jest konsumentem na gruncie art. 2, jeżeli jest powiązana z dłużnikiem głównym znacznym pakietem właścicielskim lub jest piastunem organów dłużnika głównego;
- uściślenie, że na gruncie art. 2 osoba zaciągająca prywatne zobowiązanie razem z osobą fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą nie tylko sama cieszy się statusem konsumenta, ale co więcej jej status rozciąga się na tę osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą;
- rozgraniczenie na gruncie art. 3 pomiędzy właściwą i niewłaściwą umową kredytu indeksowanego do waluty obcej, przy czym po-

DYREKTYWA RADY 93/13/EWG

z dnia 5 kwietnia 1993 r.

w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich

(Dz.Urz. WE L 95, s. 29; zm.: Dz.Urz. UE L 304 z 2011 r., s. 64;

Dz.Urz. UE L 328 z 2019 r., s. 7)

RADA WSPÓLNOT EUROPEJSKICH,

uwzględniając Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, w szczególności jego art. 100A,
uwzględniając wniosek Komisji²,
we współpracy z Parlamentem Europejskim³,
uwzględniając opinię Komitetu Ekonomiczno-Społecznego⁴,
a także mając na uwadze, co następuje:

niezbędne jest przyjęcie środków, których celem jest stopniowe ustanawianie rynku wewnętrznego przed dniem 31 grudnia 1992 r.; rynek wewnętrzny obejmuje obszar bez granic wewnętrznych, na którym zapewniony jest swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału;

przepisy prawa Państw Członkowskich odnoszące się do warunków zamieszczanych w umowie zawieranej między sprzedawcą towarów lub dostawcą usług z jednej strony a konsumentem z drugiej są bardzo zróżnicowane, co powoduje duże różnice między rynkami krajowymi oferującymi konsumentom towary i usługi i może doprowadzić do zakłóceń konkurencji pomiędzy sprzedawcami i dostawcami, zwłaszcza gdy sprzedają towary i świadczą usługi w innych Państwach Członkowskich;

² Dz.Urz. WE C 73 z 1992 r., s. 7.

³ Dz.Urz. WE C 326 z 1991 r., s. 108 oraz Dz.Urz. UE C 21 z 1993 r.

⁴ Dz.Urz. WE C 159 z 1991 r., s. 34.

Preambuła

przepisy Państw Członkowskich dotyczące zwłaszcza nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich wykazują znaczne rozbieżności;

obowiązkiem Państw Członkowskich jest zapewnienie, aby umowy zawierane z konsumentami nie zawierały nieuczciwych warunków;

ogólnie rzecz biorąc, konsumenci nie znają norm prawnych regulujących umowy sprzedaży towarów i usług obowiązujących w innych Państwach Członkowskich; ten brak świadomości może powstrzymać konsumentów przed dokonywaniem bezpośrednich transakcji nabycia towarów lub usług w innych Państwach Członkowskich;

aby ułatwić ustanawianie rynku wewnętrznego i chronić obywatela jako konsumenta nabywającego towary i usługi na podstawie umów, które podlegają prawom innych Państw Członkowskich, istotne jest eliminowanie nieuczciwych warunków z tych umów;

w ten sposób sprzedawcy towarów i dostawcy usług uzyskają wsparcie związane z prowadzoną przez nich działalnością sprzedaży towarów i świadczenia usług zarówno w kraju, jak i na obszarze rynku wewnętrznego; zatem stymulowanie konkurencji przyczyni się do wzrostu możliwości wyboru dla obywateli Wspólnoty jako konsumentów;

dwa programy wspólnotowe w dziedzinie ochrony konsumentów i polityki informacyjnej⁵ podkreśliły znaczenie ochrony konsumentów przed nieuczciwymi warunkami umownymi; taką ochronę powinny przewidywać przepisy ustawowe i wykonawcze, które podlegają harmonizacji na poziomie Wspólnoty lub zostają bezpośrednio na tym poziomie przyjęte;

zgodnie z zasadą ustanowioną pod nazwą „Ochrona gospodarczych interesów konsumentów”, zgodnie z powyższymi programami: „na-

⁵ Dz.Urz. WE C 92 z 1975 r., s. 1 oraz Dz.Urz. WE C 133 z 1981 r., s. 1.

bywcy towarów i usług powinni być chronieni przed nadużyciami ze strony sprzedawców lub dostawców, w szczególności przed jednostronnymi standardowymi umowami i nieuczciwym wyłączeniem z umów podstawowych praw”;

bardziej skuteczną ochronę konsumenta można osiągnąć poprzez przyjęcie jednolitych norm prawnych dotyczących nieuczciwych warunków; powyższe normy powinny odnosić się do wszelkich umów zawieranych pomiędzy sprzedawcami lub dostawcami a konsumentami; przy czym niniejsza dyrektywa nie będzie dotyczyła między innymi umów o pracę, umów dotyczących sukcesji praw, umów dotyczących praw z zakresu prawa rodzinnego oraz umów dotyczących tworzenia i organizowania spółek lub porozumień partnerskich;

konsument musi otrzymać taką samą ochronę zarówno w umowach zawieranych ustnie, jak i na piśmie, bez względu na to, czy postanowienia pisemnej umowy zostały zawarte w jednym czy kilku dokumentach;

jednakże obowiązujące prawo krajowe pozwala jedynie na częściową harmonizację przepisów; niniejsza dyrektywa dotyczy w szczególności warunków umownych, które nie zostały indywidualnie wynegocjowane; Państwa Członkowskie w poszanowaniu postanowień Traktatu powinny mieć możliwość zapewnienia konsumentom wyższego poziomu bezpieczeństwa poprzez wprowadzenie przepisów prawa krajowego bardziej rygorystycznych niż przewidziane w niniejszej dyrektywie;

zakłada się, iż obowiązujące w Państwach Członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków; w związku z tym nie wydaje się konieczne rozpatrywanie warunków umowy, które są zgodne z obowiązującymi przepisami ustawowymi lub wykonawczymi oraz zgodne z zasadami lub postanowieniami konwencji międzynarodowych, których stronami są Państwa Członkowskie lub Wspólnota; użyte w art. 1 ust. 2 sformu-

Preambuła

ków nieuczciwych, zarówno przed sądem, jak i przed organami administracyjnymi właściwymi do rozstrzygania skarg lub inicjowania odpowiednich działań prawnych; powyższa możliwość jednakże nie pociąga za sobą wcześniejszej weryfikacji ogólnych warunków obowiązujących w poszczególnych sektorach gospodarki;

sądy i organy administracyjne Państw Członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich,

PRZYJMUJE NINIEJSZĄ DYREKTYWĘ:

1. Wprowadzenie

1. Motywy dyrektywy zawarte w preambule stanowią pomocniczy instrument wykładni dyrektywy. „Motyw aktu prawa Unii nie ma mocy wiążącej. Nie może zatem ustanowić wyjątku od rzeczywistych (ważnych i wiążących) przepisów spornego aktu. Motyw [...] może pomóc w wykładni «odpowiadającego» ważnego przepisu dyrektywy, ale nie może być sam w sobie wykorzystany do ustanowienia wyjątku lub ograniczenia zakresu dyrektywy»⁶.

2. Motyw 1

2. Wynikająca z motywu 1 ochrona konsumenta przed nieuczciwymi warunkami umownymi stanowi fundament, na którym budowany jest rynek wewnętrzny Unii (zob. też motywy 2 i 10).

3. Motyw 2

3. Ujednolicenie zasad ochrony ma służyć budowaniu rynku wewnętrznego Unii (zob. też motywy 1 i 10).

⁶ Opinia Rzecznika Generalnego TS z 15.11.2018 r., C-590/17, Henri Pouvin i Marie Dijoux przeciwko Électricité de France (EDF), EU:C:2018:920, pkt 55.

4. Motyw 6

4. Ujednolicenie zasad ochrony konsumenta w Unii Europejskiej ma na celu podnoszenie poziomu ochrony konsumenta we wszystkich krajach Unii (zob. też motywy 9 i 10). Ma to również na celu orientację w standardach ochrony konsumenta w różnych krajach.
5. Z motywu 6 wynika konieczność eliminowania nieuczciwych warunków z umów konsumenckich celem ułatwienia ustanawiania rynku wewnętrznego. Z motywu 6 wynika również, że co do zasady eliminowane powinny być warunki umowy, a nie same umowy, o ile umowa może bez tych warunków obowiązywać.
6. Motyw 6 (podobnie jak motyw 7) przez wzgląd na ujednolicanie i harmonizację rynku wewnętrznego sprzeciwia się takiemu rozumieniu art. 6 ust. 2, zgodnie z którym zamieszkiwanie konsumenta w kraju trzecim lub posiadanie przez konsumenta obywatelstwa kraju trzeciego jest negatywną przesłanką zastosowania dyrektywy, szczególnie wtedy gdy przedsiębiorca ma siedzibę w państwie członkowskim.

5. Motyw 7

7. Motyw 7 wskazuje, że jednym z celów dyrektywy jest ujednolicanie i harmonizacja rynku wewnętrznego również w aspekcie sytuacji sprzedawców i dostawców. Uczciwe podejście sprzedawców i dostawców powinno być wspierane, a nieuczciwe podejście – zwalczane, w interesie wszystkich uczestników rynku.

6. Motyw 9

8. Ujednolicenie zasad ochrony konsumenta w Unii Europejskiej ma na celu podnoszenie poziomu ochrony konsumenta we wszystkich krajach Unii (zob. też motywy 6 i 10).
9. Do umów standardowych odnosi się też art. 3 ust. 2.

Celem publikacji jest analiza dorobku unijnego prawodawstwa dotyczącego nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. Autorzy skupiają się na wykładni przepisów dyrektywy 93/13/EWG, która zyskała ogromne znaczenie w polskim systemie prawnym w kontekście tzw. sporów frankowych, prowadząc do wielu pytań sądów krajowych do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

W komentarzu przedstawiono m.in.:

- pojęcie konsumenta jako punkt wyjścia w całym systemie ochrony jego praw;
- zakres stosowania dyrektywy w odniesieniu do warunków zarówno niewynegocjowanych indywidualnie, które stoją w sprzeczności z wymaganiami dobrej wiary i powodują znaczącą nierównowagę stron, jak i określających główne świadczenia stron;
- znaczenie pojęcia „prosty i zrozumiały język warunku umownego”;
- sankcje, które dyrektywa przewiduje za zastosowanie nieuczciwych warunków umownych.

Pod każdym artykułem dyrektywy, którego treść została transponowana do polskich przepisów, zamieszczono informację wskazującą na konkretną regulację Kodeksu cywilnego wraz z zasygnalizowaniem głównego nurtu orzeczniczego Sądu Najwyższego.

Książka przeznaczona jest dla adwokatów, radców prawnych, sędziów, przedsiębiorców oraz konsumentów. Będzie cennym źródłem wiedzy dla pracowników naukowych oraz studentów prawa, stosunków międzynarodowych i administracji.

Mariusz Korpalski – doktor nauk prawnych; od lat prowadzi sprawy kredytów zaciągniętych w walucie obcej, występował w imieniu kredytobiorców o ich unieważnienie z uwagi na zawarte w nich klauzule abuzywne; jako specjalista wielokrotnie wypowiadał się w mediach i prasie na temat nowych, przełomowych orzeczeń TSUE w sprawach dotyczących tzw. „kredytów frankowych”; autor wielu publikacji oraz artykułów i komentarzy w czasopiśmie z tej tematyki.

Wiktoria Nowak – absolwentka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; asystentka radcy prawnego; w obszarze jej zainteresowań znajduje się prawo cywilne i bankowe, ochrona praw konsumentów, postępowanie cywilne i egzekucyjne, prawo międzynarodowe publiczne oraz prawo Unii Europejskiej, w tym orzecznictwo TSUE, w szczególności dotyczące wykładni dyrektywy 93/13/EWG; współautorka publikacji w „Kwartalniku Prawa Międzynarodowego”.

ISBN 978-83-8358-545-1

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 239 ZŁ (W TYM 5% VAT)